

Statsrådene – Hvem er de og hva gjør de?

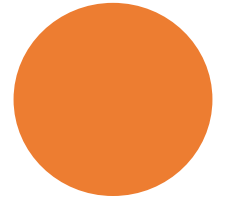
Partnerforum 30.04.24

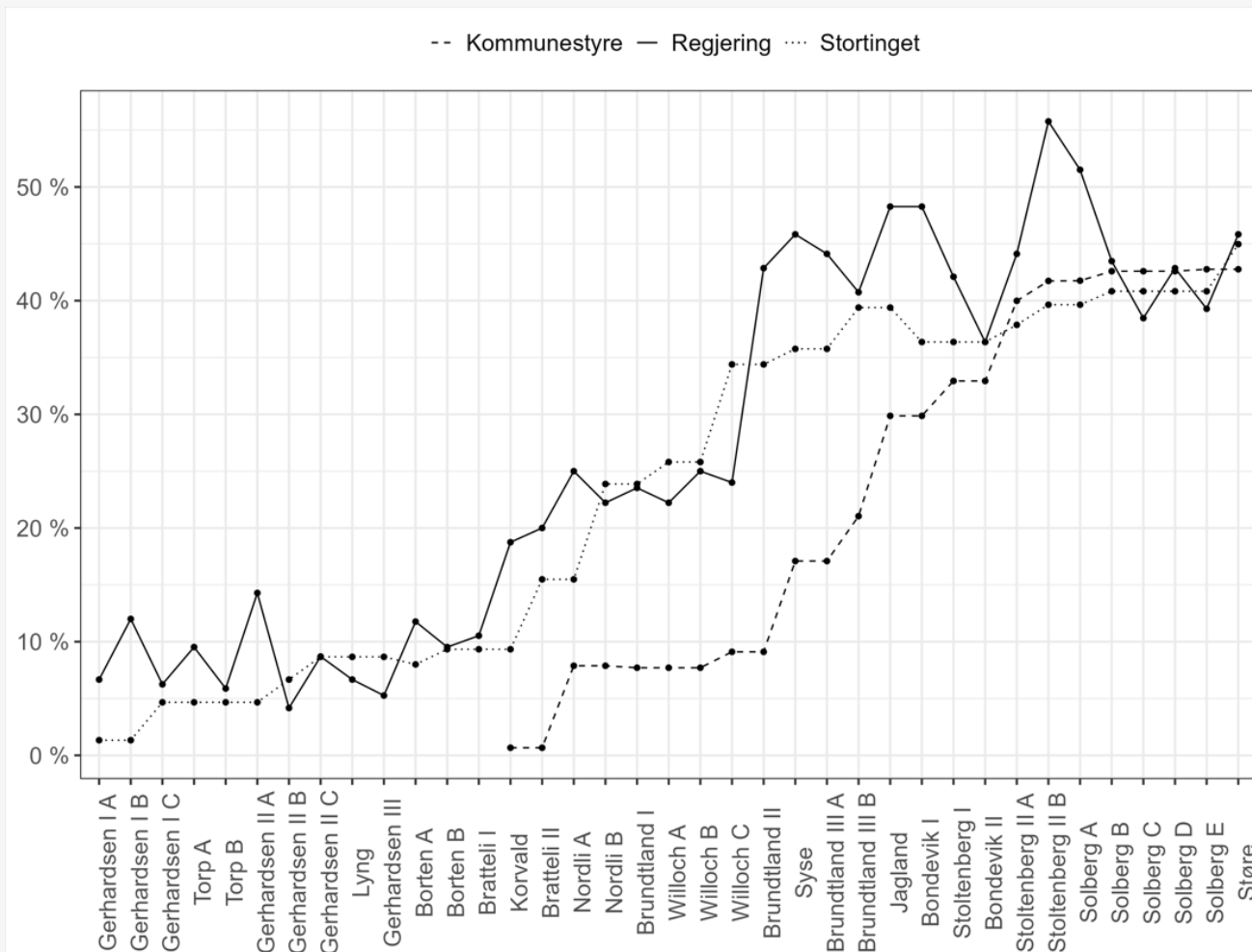
Marte Mangset

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO

Hvem er statsrådene?

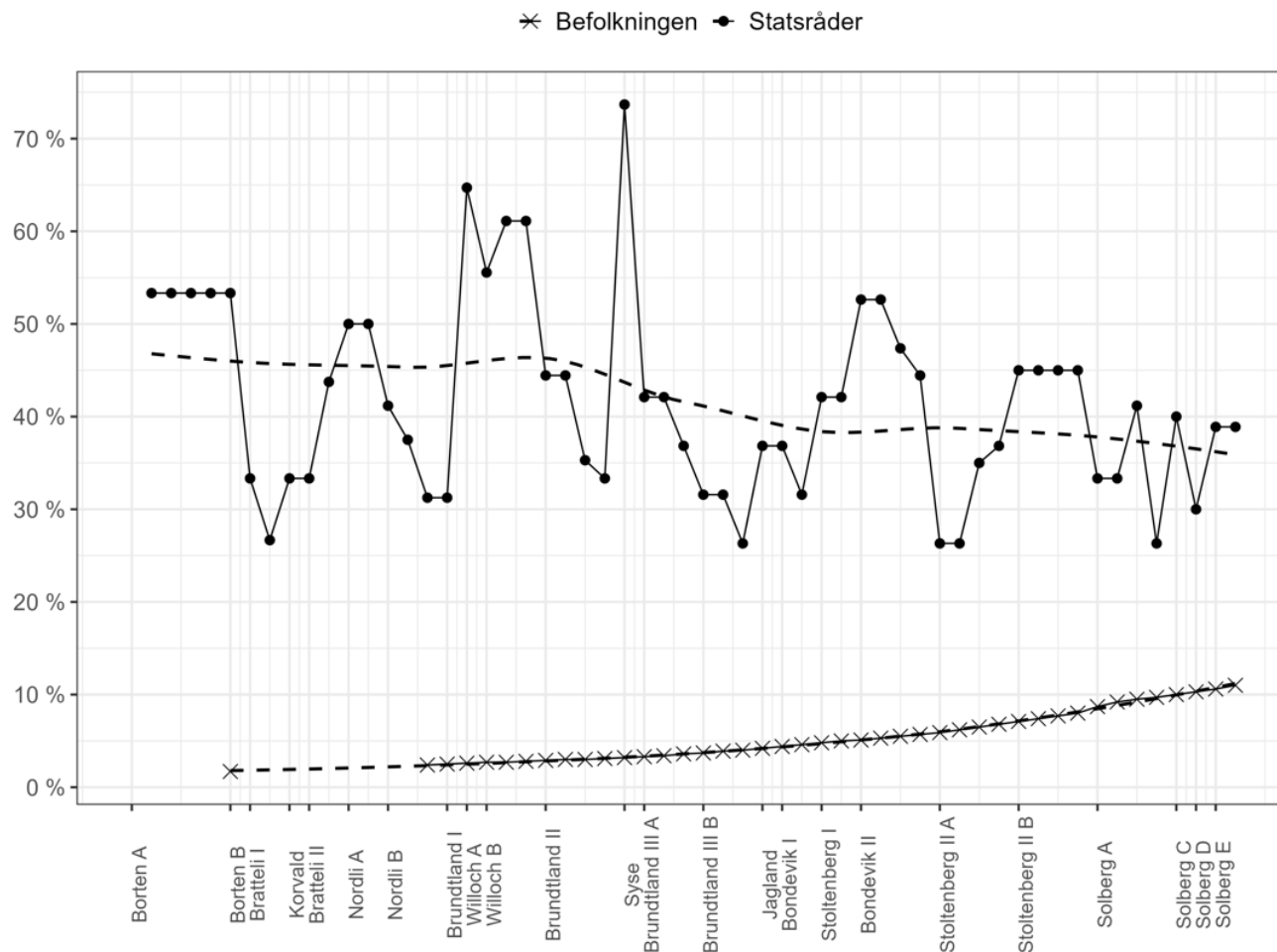
- De skal være kompetente
- Og de skal representere befolkningen

Ligner regjeringsmedlemmene på befolkningen?

- Kjønn
- Geografisk spredning

Figur 8.2. Andel som har fullført høyere grads utdanning (master eller tilsvarende) blant regjeringsmedlemmer og i befolkningen, 1966–2021.

Utdanning

- Utdanningsgapet mellom regjeringen og befolkningen har gradvis blitt **mindre**
- Norge, Sverige og Danmark er de demokratiske landene med lavest andel regjeringsmedlemmer med **høyere utdanning**

Utgjør regjeringsmedlemmene en elite?

- Langs dimensjoner som kjønn og utdanning ligner regjeringsmedlemmene stadig mer på befolkningen
- MEN...
- Erfaring fra andre yrker?
 - Der ligner de stadig mindre på befolkningen
 - Profesjonalisering av politikken
- Ikke en utdanningselite, men profesjonalisert politikerelite
- De som begynner som statsråd for første gang er profesjonelle politikere, men *har ikke fått opplæring i det spesielle å være statsråd*

Kastes ut på dypt vann

«Det konstitusjonelle ansvaret er nådeløst. Du har 100% ansvar [...] når du overtar det ansvaret, på minuttet. Alt som skjer galt da, det er ditt ansvar, fullt og helt».
(intervju, Lars Øy).

«Den gamle ledelsen går ut. Så er du rett inn i et møte. Der ligger det klar en kjempestabel med dokumenter som du får beskjed om å lese – helst i går. Der ligger alt av formaliteter [...] som man er bundet av og må forholde seg til [...] Det kan jo skremme livskiten av hvem som helst [...]

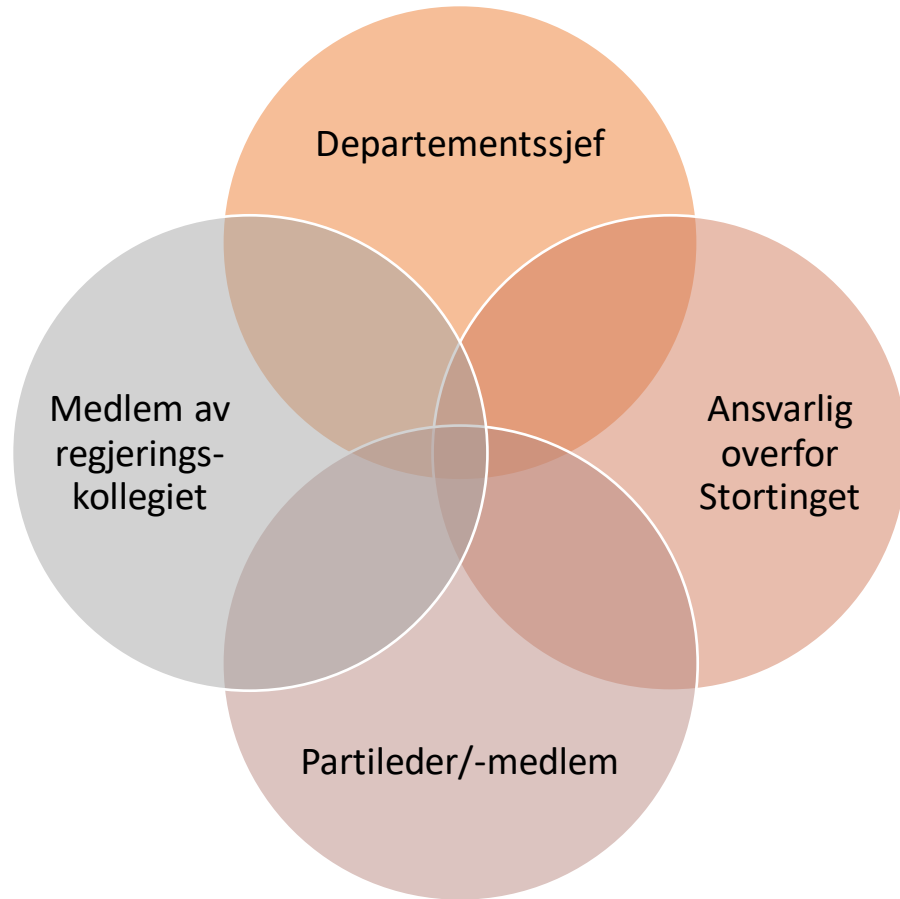
så skal man lage tilleggssummer til statsbudsjettet som den avgåtte regjeringen har levert. Det har du ekstremt kort tid på, det begynner jo egentlig samme dag. [...]
du hadde ikke tid til noe særlig lang voksenopplæring. Det var bare rett inn i kaoset»
(intervju, Siv Jensen).

En vanlig arbeidsuke

«Regjeringsmedlem er du jo først og fremst på regjeringskonferansene og i statsråd på slottet [...] da er du del av det teamet, da sitter du rundt bordet og deltar i debatter, og du forbereder deg til det gjennom å lese deg opp på alle sine saker. [...] Storparten av uken er du sjef i eget departement» (intervju, Monica Mæland)

Statsrådets ulike roller

«Jeg tolket i hvert fall min rolle ganske mye som å være talsperson for en sektor. [...] du går inn i enhver regjeringskonferanse med mål om å løfte sektoren.

[...] Samtidig så sitter man i en regjeringskonferanse hvor man har en regjering som skal ha et *fellesprosjekt*. Og som skal prioritere noen ting.

Og av og til må du innse at det er på tvers av det du ønsker [for sektoren du har særskilt ansvar for]» (intervju, Henrik Asheim).

Regjeringen som (mer eller mindre) kollektiv beslutningsmaskin

Hvis beslutningene ikke tas på de formelle arenaene – hvor tas de da?

- **Regjeringskonferanse**
- Forberedelse – regjeringsnotater og formøter
- Regjeringslunsjer
- Regjeringsutvalg
- Underutvalg
- Regjeringsforhandlinger

R-notat – forberedelsesprosess fram mot regjeringskonferanse

- Et departement legger fram en sak i form av et R-notat
- Forelegges andre berørte departement
- Forelegges Finansdepartementet
- Forelegges alle regjeringspartier
- I forberedelsene får man avklart hva som kan besluttes mellom de berørte departementene, og hva som skal forelegges regjeringen i regjeringskonferansen
- Merknader fra embetsverket og fra statsråd, men merknader skal unngås om mulig. Forsøke å bli enige i forkant om mulig.

Statsministerens kontor fungerer som portvokter

- Statsministeren og finansministeren går gjennom alle sakene som skal behandles i regjeringskonferansen, og forbereder hva konklusjonen kan bli – ikke nødvendigvis endelig

«Det hendte jo en gang i blant at vi landet på en annen konklusjon etter at regjeringen hadde behandlet saken (...) Kom det gode, kloke innspill fra regjeringen, så var vi villige til å justere på konklusjonene eller utsette behandlingen [...] det er viktig, for ellers dreper du en regjerings engasjement. (Siv Jensen).

Regjeringskonferansen

- Regjeringens viktigste beslutningsarena
- «Rommet hvor landet styres» Monica Mæland
- Regjeringen drøfter politiske viktige saker og trekke slutninger som er politisk bindende for regjeringens medlemmer
- Varierende oppmøteplikt mellom regjeringer – og dermed også ulike måter å bygge regjeringsskollektivet på
- Statsministeren «var veldig tydelig på [...] at alle var til stede på alle regjeringskonferanser ... Vi er et team og alle er ansvarlige for alt» (Monica Mæland)

Om r-konferanser

Forberedelse av saker til regjeringskonferanse

Litt formelt tross alt

- Rommet er gradert, de må legge fra seg mobiltelefoner utenfor
- Man omtaler statsminister som statsminister, for å fokusere på rollen heller enn personen, formell tiltaleform
- Ved bordenden sitter statsministeren, med finansministeren til venstre og regjeringsråden til høyre, de andre statsrådene har faste plasser – basert på alder og erfaring
- Embetsverket ikke til stede, bortsett fra for SMK, og de skal bare bidra med fakta, ikke i diskusjonen
- Det kan være 200 saker på sakslista og det kan vare i mange timer

Holde seg til egen sak eller delta på tvers av saker?

NN var en sånn statsråd som var et politisk menneske som tok ordet til og hadde synspunkter på andre departementers [saker]. Og det synes jeg er styrken med den måten vi har regjeringskonferansen i Norge, at man får bredere politisk diskusjon enn bare en fagstatsrådlig [diskusjon] mellom to-tre statsråder. (Dag Terje Andersen)

- Statsministeren kan også henvende seg direkte til en statsråd og spørre om hva vedkommende mener (f.eks. Gro)
- Det var en måte å ansvarliggjøre alle på, som kollektiv.
- Sjelden formelle avstemninger, mer konsensusorientert: komme til enighet.

«I vår regjering fikk alle statsråder ta ordet til alle saker [og] [...] det var noen som gjorde det og som kunne irritere livskiten av resten av regjeringen. [...] For du sitter og har 80-90 saker til behandling, og tida flyr. Da trenger du ikke mene noe om absolutt alt. Men det var selvfølgelig noen som hadde det genet i seg». (Siv Jensen)

Regjeringslunsjen (i forkant av R-konferansen)

- Uformell
- Embetsverket ikke tilstede
- Uten sakliste, saksdokumenter og protokoller.
- «Er det greit at jeg går i gang og jobber med dette?»
 - Send fram et notat om dette til regjeringen
 - Ja, det er greit, saken kan avgjøres i departementet
- Signalisere at det kommer en sak som det trolig blir litt styr med
- Oppnevnelser til styrer og utvalg (ikke videreført i regjeringen Støre)

Regjeringsutvalg

- Saksområdespesifikke regjeringsutvalg med deler av regjeringen (sikkerhet, forskning, oljepolitikk)
 - Oppgave: forberede saker til regjeringskonferansene
- Koalisjonsregjeringer: underutvalg med partilederne i regjeringspartiene
 - Vanlig i mange koalisjonsregjeringer
 - Spesielt viktig i Stoltenberg II
 - Ikke særlig brukt i Solbergs regjeringer

«Vi aktiverte sjelden [...] underutvalget. ...vi hadde det formelt, men vi brukte det så å si aldri. [...]

Det var ikke sånn at det var noen som satt og kokkelimonka inni et rom, og så fikk [regjeringen] bare beskjed om at «sånn er det» [...]

Vi [brukte underutvalget] en gang iblant [...] ikke for at beslutningene [...] skulle tas, men for å massere litt mer på en tung materie... Alle [regjeringspartiene] hadde [da] en mye større forståelse for det vi holdt på med, fordi *alle* var en del av det.

Det skaper mer samhold. Det skaper [...] flere ambassadører til prosjektet. Det tror jeg er viktig, særlig når det stormer.» (Siv Jensen)

Må man være overmenneske for å kunne være statsråd?

«Man blir spist levende, vet du, i dette systemet. [...] . Jeg jobbet 18 timer i døgnet [...]i seks år som finansminister [...] jeg tror ikke man egentlig skjønner hvor slitsomt det er før man slutter. Du går jo konstant på en ganske stor dose adrenalin». (Siv Jensen)

«Du kan ikke bare si at, "Nei, nå er det konfirmasjon her, så den finanskrisen må faktisk vente [latter] et par dager, for da har jeg tid til å ta meg av den. Sånn er det bare ikke». (Kristin Halvorsen).

- Du får veldig mye mer hjelp enn på Stortinget (Henrik Asheim)
- Ta en dag av gangen (Guri Melby)

«[...] komme hjem fredagskvelden og ta badstue og så gå ut sette seg og kikke på stjernene og tenke som så 'Jaja, det er ikke sikkert det får så stor betydning for verdenshistorien'» (Dag Terje Andersen).

